

Соснін О.В.,

д.політ.н.,професор,
професор кафедри управління суспільним розвитком
Національної академії державного управління
при Президентіві України,

Нелезенко Н.П.,

аспірант кафедри управління суспільним розвитком
Національної академії державного управління
при Президентіві України

Яременко С.О.,

аспірант кафедри управління суспільним розвитком
Національної академії державного управління
при Президентіві України

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ І СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ

У статті розглянуті проблемні питання інноваційної діяльності, її вплив на розвиток і становлення громадянського суспільства в умовах інформаційної доби, питання облаштування демократичних засад в інформаційних відносинах, підпорядкування їх інноваційному розвитку.

В статье рассмотрены проблемные вопросы инновационной деятельности, ее влияние на развитие и становление гражданского общества в условиях информационной эпохи, вопросы обустройства демократических начал в информационных отношениях, подчинение их инновационному развитию.

In this article the issues of innovative activity are examined, also it's influence on development and formation of civil society in the information era, the issues of building of the democratic foundations in the information relations and it's submission to the innovative development are leaned.

Постановка проблеми. Розбудова засад громадянського суспільства не можлива без розробки концептуальних моделей функціонування в суспільстві інституцій інноваційного розвитку, що в свою чергу передбачає побудову технологічних засад створення інформаційного суспільства оскільки інформація перетворюється на головний ресурс розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження впливу науково-технічного прогресу, інновацій та інформації на суспільний і економічний розвиток присвячено чимало робіт зарубіжних і вітчизняних науковців: М. Портера, Б. Твісса, Й. Шумпетера, В. Гейця, М. Згуровського, О. Лапко, В. Мунтіяна, А. Поручника, Л. Федулової, Д. Черваньова та багатьох інших науковців.

Актуальність теми дослідження. Досвід розвинених держав світу та численні дослідження в цій галузі свідчать про те, що розробка концептуальних моделей функціонування інституцій інноваційного розвитку та побудова технологічних засад створення інформаційного

суспільства надають можливість для зростання конкурентоспроможності національної економіки, вирішення соціальних проблем, поліпшення стану навколишнього середовища тощо і саме тому є досить актуальними.

Виклад основного матеріалу. Характерною рисою сучасного економічного зростання в світі є орієнтація виробництва на інноваційний розвиток, активне впровадження – знань та інформації [1;2].

Концентруючи в собі знання, набуті цивілізацією, інформація як ресурс, безумовно, стає основою технологічної могутності держав і ознакою ноосфер, джерелом та специфічною оболонкою інноваційного розвитку народів і націй. В свою чергу спроможність засвоєння величезних масивів інформації через систему освіти і перетворення її в знання, технології, взагалі стало основним мутагенним фактором нашої еволюції. Таким чином інформація являє собою комплексну систему, яка включає економічну, соціальну і духовну підсистеми. Наприкінці ХХ століття людство однозначно підійшло до межі певного відчуття нового етапу свого розвитку, яку ми метафорично іменуємо інформаційною цивілізацією достатньо часто згадуючи пророчі слова великого В.І. Вернадського про нещадну боротьбу держав і суспільств, в якій перемагатимуть і виграватимуть ті, на боці яких стоїть наука і знання і які вмітимуть ними користуватися. Іноді приховуючи, а іноді демонструючи свої інформаційні ресурси людина отримує конкурентні переваги створюючи умови для точного і стратегічного мислення, плануючи інноваційні підходи у розбудові не тільки держави, але й світу, обумовлює становлення демократичних громадянських інститутів впливу на дії влади.

Аналіз різних термінів інновації дає можливість зробити висновок, що специфічний зміст цієї категорії складають зміни, відповідно головною функцією інноваційної діяльності є функція змін. Таким чином, інновацію можна трактувати в трьох аспектах:

- інновація в широкому розумінні – як процес трансформації наукових досягнень в процесі виробництва;
- інновація, яка впроваджена в господарську практику;
- інновація – новоявище, новаторство або зміни, які вносяться суб'єктом господарювання в особисту діяльність з метою підвищення своєї конкурентоспроможності, як на внутрішніх так і на зовнішніх ринках.

Інновації стають одним із головних елементів теоретичних сценаріїв і практичної реалізації сучасного науково-технічного прогресу, поступово займаючи позиції капіталовкладень, що функціонують багато років як головний фактор економічного зростання.

Інноваційна діяльність – це новий вид масової діяльності, яка здійснюється за рахунок творчої активності всіх прошарків населення.

Інноваційний тип сучасного економічного зростання змінює, по суті, його основу: зі сфери масового промислового виробництва рушійні сили переміщуються у сферу управління, розробки, впровадження і комерціалізації різноманітної нової продукції і послуг малої серійності.

Проектування інноваційної системи і її практична реалізація повинні здійснюватися на основі системної і якісно повної діяльності всіх інноваторів, бо пізнання рухається за Ф. Шиллером «філософським розумом», а організаційною діяльністю займаються «хлібні вчені» [3].

Людина використовує інформацію для пізнання, творчості і як ресурс власного перетворення і навколишнього світу. Скажімо, в інноваційній економіці, як ми її сьогодні бачимо, інтелектуальна власність відіграє важливішу роль як засіб капіталізації активів підприємств і організацій, а також для створення механізму формування додаткової вартості. Безумовно вона виступає і як інвестиційний ресурс розвитку забезпечуючи баланс інтересів (інноваційну мотивацію) людини, підприємств та організацій. [4; ст. 171]

Створення нових знань і технологій та їх використання на користь соціально-економічного розвитку держави визначають роль і місце країни в світовій спільноті та рівень забезпечення національної безпеки. У розвинених країнах 80-95% приросту валового внутрішнього продукту припадає на частину нових знань, втілених в техніці і технологіях, тобто в цих країнах розвивається інноваційна економіка. Основними ознаками інноваційної економіки є:

- наявність сучасних інформаційних технологій і комп'ютеризованих систем;
- наявність розвинутої інфраструктури, що забезпечує створення національних інформаційних ресурсів;
- прискорена автоматизація і комп'ютеризація всіх сфер і галузей виробництва і управління;
- створення і оперативне впровадження в практику інновацій різного функціонального призначення;
- наявність гнучкої системи випереджаючої підготовки і перепідготовки кваліфікованих фахівців [5].

Тож, інформаційні технології є фундаментальною основою організації інноваційного процесу.

В Україні на вищому рівні прийнято два документи, які направлені на реалізацію саме такого підходу. Це Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки Комітету по економічним реформам при Президентові України «Багате суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», а також Програма розвитку інвестиційної і інноваційної діяльності в Україні, затверджена постановою КМУ №389 від 02.02.2011р.

На жаль, сьогодні поки що дії влади і стан справ у суспільстві не надихають нас тут на швидку перемогу, хоча не можна заперечувати, що взагалі вектор суспільно-політичних змін уже багато в чому підпорядковано потребам зниження концентрації і монополізації влади в державі й суспільстві, направлено на розвиток національної свідомості, забезпечення суверенітету націй, утворення і розвиток національної державності через демократизацію процедур суспільно-політичного життя.

Засади інформаційного, громадянського і, як наслідок, інноваційного суспільства вибудовуються в нашій країні досить повільно. Відчувається відсутність взаємодії економічної («інформація – знання») і соціальної («людина – суспільство») систем у діях влади, громадянина і суспільства. Хоча у розвиток технологій і побудову засад взаємовідносин, притаманних «інформаційному суспільству», вкладено й дотепер вкладаються величезні кошти, значні сили й засоби, створюються спеціальні центри, комісії, державні органи управління тощо, повного усвідомлення того, що формування й розвиток інформаційної інфраструктури і громадянсько-політичних утворень сприяє знаходженню адекватних відповідей на виклики часу і є запорукою повноцінного входження наших країн у ланцюги світової економіки в нашому суспільстві ще не має.

Немає потреби доводити, що процес цей складний і що його наслідки не є винятково позитивними, - поряд з можливостями, що відкриваються, повного розуміння законодавцем потреб розбудови глобального «інформаційно-комунікаційного суспільства» немає. Пов'язано це з появою низки виключно нових і загостренням старих загроз і викликів у всіх сферах людської діяльності, включаючи світову політику [6].

Розвиваючи інформатику як науку і технологію, ми маємо дедалі більше гостро відчувати потребу гармонійної побудови засад громадянського і інформаційного суспільства, що зобов'язує владу – всю систему державного управління передбачати знання процесів їх розвитку, а також можливості впливу на ситуацію інформаційної диктатури з боку інших держав. Виконуючи економічні та соціально-політичні функції регулятора, держава має адекватно реагувати на величезну сукупність різноманітних взаємовідносин в інформаційній сфері: постійно розвивати і удосконалювати право, яке стрімко змінюється під впливом розвитку технологій. Використання в сфері діяльності юридичної науки таких її атрибутів, про які донедавна взагалі не було чути, як-то: електронні документи, електронний підпис, електронні послуги, цифрова аудіо-відеотехніка, мультимедійні пристрої й інші новації, потреба в яких з боку влади і громадян з'являється майже кожен день.

Назва процесу, який ми за звичкою називаємо науково-технічною революцією, у певному розумінні умовна щодо розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і транснаціональних комунікаційних систем зв'язку, оскільки революція згідно з сучасним наукознавством має початок і кінець у зміні парадигм розвитку, а те, що відбувається сьогодні в інформаційній сфері, кінця не має. Це послідовність революцій – комп'ютерна, інформаційна, мікроелектронна, нанотехнологічна, гуманітарна тощо. Ми бачимо тут якісний стрибок у всій системі практичного перетворення світу сучасним людством, і за таких умов органічне «адсорбування» впливу новітніх технологій у повсякденне життя традиційна мораль суспільства не витримує. Інноваційна культура стає головним стратегічним ресурсом, а також умовою прогресивного розвитку людства в новому тисячолітті.

На жаль, сьогодні через небажання наших законодавців знати і вивчати складні алгоритми системно правових механізмів регулювання інформаційної, інноваційної та громадської діяльності громадян вже виникло багато загроз детермінації незворотної ланцюгової реакції щодо втрати державами темпів технологічного оновлення, внаслідок чого ми поки що не можемо впевнено конкурувати із розвиненими країнами [6].

Сьогодні ми стаємо свідками того, що світове співтовариство наполягає на демократизації мережі. Транскордонна просторова структура Інтернету вступає в протиріччя із законами національних держав, у межах яких ми звикли діяти. Національні держави починають вимагати серйозних політико-правових змін в організації процесів використання інтернет-технологій, вибудовуючи засади нової інформаційної політики.

Проблеми облаштування демократичних засад в інформаційних відносинах, підпорядкування їх інноваційному розвитку для нас, безумовно, не нові, але стають вкрай актуальними, особливо в умовах криз і соціальних потрясінь, які переживає сучасний світ. Підставою для їх термінового вирішення є те, що інформація, зокрема, є невіддільною за своєю природою та онтологією в житті суспільства. Інформація та знання дедалі більше ставатимуть найважливішим ресурсом і капіталом, визначаючи не тільки прогрес високотехнологічних сегментів економіки й культури, але й характер трансформації впливу на суспільний розвиток різних політичних структур і інститутів [6].

Скажімо, сьогодні розмішуючи в Інтернеті інформацію, її творці у більшості випадків не можуть навіть передбачити того, в якій країні користувачі отримають до неї доступ і чи не порушуватиме вона місцеве законодавство. Подібні питання, що стосуються доступності Інтернету й інших глобальних систем комунікації, стало одним із ключових у розумінні проблем безпеки суспільно-політичного розвитку майже у всіх країнах світу.

Так, на прикладі міжнародних подій 2011 року ми вже побачили, що відключення від Інтернету або регулювання інформаційно-комунікаційною мережею зовні, означає втрату важелів державного управління, миттєвий і повний параліч фінансової системи тощо. Як наслідок – неминучий колапс економіки, і світ вже відчув. Багато питань національного розвитку і безпеки просто втрачає сенс і вимагає збалансування рішень і дій при проведенні внутрішньої і зовнішньої політики.

Ми звикли, що з часів створення Інтернету у 80-х роках минулого століття за ним наглядають американці. Однак сьогодні ми стаємо свідками того, що світове співтовариство наполягає на демократизації мережі. Транскордонна просторова структура Інтернету вступає в протиріччя із законами національних держав.

Та сьогодні мотивація перетворення накопиченого світом нематеріального ресурсу – інформації – у ресурс інноваційного економічного і політичного розвитку [6] як з боку держави, так і бізнесу у нас ще відсутня, як і раніше зберігаються проблеми її формування.

Нерозвиненість сучасних механізмів управління та використання фінансових ресурсів країни, насамперед прозорості процедур, закріплення прав власності, управління інвестиційними ризиками, знижує результативність державних антикризових програм. [7; ст. 151]. Неузгодженість концепцій розвитку суспільства, затування суспільством вирішення проблем інноваційного, розвитку, особливо на стадії технологічного оновлення, загрожує нації виродженням.

Саме для-цього потрібна концептуальна розробка засад інноваційного розвитку держави, пов'язаних із функціонуванням, структур громадянського та інформаційного суспільства. Безумовно, що першочерговою вимогою до таких розробок є їх системна повнота, тобто, включення до них всіх складових процесу побудови інформаційного і громадянського суспільств. Мабуть, достатньо прикладів для підтвердження важливої думки: продукція інтелектуальної праці є дуже прибутковою, але завчасно дуже важко (іноді неможливо) точно визначити її ціну і спрогнозувати економічний ефект. Якщо в судження про практичні результати фундаментальних відкриттів (і ідей) помиляються навіть їх геніальні творці, то ще складніше робити такі прогнози звичайним людям. Тому суспільство недооцінює практичну значимість фундаментальної науки, рахуючи, що прибутковими є тільки її прикладні галузі [8].

Не впровадження цінних ідей в економіку в минулому – це одна із причин сьогоднішньої бідності. Це приносило колосальні економічні втрати, до відставання країни, а іноді й коштувало тисячі не врятованих життів.

Висновки. Ми вважаємо, що, скажімо, вживання в законах і урядових постановах такого базового поняття, як «концепція інноваційного розвитку», само по собі має системно і всебічно показувати зміст планів щодо модернізації суспільно-політичних, економічних, правових тощо відносин. Вони як погляд, мають бути розроблені системно з якісною повнотою, сутністю, цілі (мети), характеру діяльності, віддзеркалюючи не тільки погляди влади на наукові і технолого-конструктивні уявлення, але й визначають межу їх діяльності при впровадженні технологій (структура, організація, управління, духовна атмосфера, інші умови).

Зараз Україна має історичний шанс, використовуючи світовий досвід і поки що багатий людський потенціал (науковий, технічний, художній), покликати їх працювати на відродження національного господарства країни. В тому, що він великий сумніватися не доводиться оскільки Україна має досвід постачальника інтелектуальної, творчої і навіть політичної еліти не тільки «московського центру». Настав час створити умови для використання творчого потенціалу в себе дома. Сенсу чогось чекати просто не має. Адже будь-який потенціал не може зберігатися без кінця, а втрачати, а потім відроджувати завжди важче, ніж зберігати.

Використані джерела інформації:

1. Федулова Л.І. Економіка знань : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Любов Іванівна Федулова ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 600 с.;
2. О.В. Соснін. Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України: Монографія.-К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003.-572с.;
3. Джелали В.И. Инновационная информационная технология – основа инновационной культуры// Укр. журнал медичн. техніки і технології.-К.,- 2007.- ч.1.- №1.- С. 66-77; ч.2.- №2.-3.- 2007.;
4. Новий курс: реформи в Україні. 2010 – 2015. Національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010, - 232 с.;
5. Исмаилов Т.А., Гавидов Г.С. Инновационная экономика – стратегическое направление России в XX веке // Инновации, №1, 2003 г.;
6. Бачило І., Соснін О. Вимір проблем розвитку інформаційного і громадянського суспільства в розбудові юридичної науки / І. Бачило, О. Соснін//Юридичний вісник України.-2011.- грудень.-№50 (859);
7. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009, - 687 с.
8. Павел Горностай, кандидат психологических наук, вице-президент "Ассоциации психодрамы" Сколько стоит идея Режим доступа: http://users.i.com.ua/~p_gorn/publ42.htm. - Заголовок з екрана.

Рецензент: Родіонов М.К., доктор технічних наук, професор.